

ทุงในประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด :
ลวดลายและคติความเชื่อสู่การสร้างสรรค์นาฏศิลป์
ร่วมสมัยชุด ทุงผะเหวดเทศน์มหาชาติ
Thung in the Boon Phawet Tradition
Roi Et Province: Patterns and Beliefs Leading to
the Creation of Contemporary Dance Thung
Phawet Mahachati Preaching

นุชรินทร์ พลแสน¹

Nucharin Phonsan

¹ อาจารย์ประจำ สาขานาฏศิลป์ศึกษา,
วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด, สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
Lecturer, Dama Education, Roi Et College of
Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute
(E-mail: nucharin.phonsan@gmail.com)

Received: 29/06/2022 Revised: 25/01/2023 Accepted: 26/01/2023

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์เรื่องทุ่งผะเหวดเทศน์มหาชาติมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษา ลวดลายและคติความเชื่อจากทุ่งในประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ดและ 2) เพื่อ สร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยชุดทุ่งผะเหวดเทศน์มหาชาติ เครื่องมือที่ใช้ใน การสร้างสรรค์ประกอบด้วย แบบสังเกตการณ์และแบบสัมภาษณ์ การศึกษาพบว่า ลวดลายของทุ่งผะเหวดในจังหวัดร้อยเอ็ด มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้วยการทอคันด้วย ดอกไม้ไม้ แบบดั้งเดิมที่พบมากที่สุด ได้แก่ รูปม้า ช้าง ฉัตร และปราสาท และพบการ ระบุชื่อผู้สร้างผ้าทุ่งถวายและชื่อ ผู้ถวายชนม์ที่ญาติทำบุญอุทิศถวายทุ่งให้ โดยใช้วิธี การทอหรือปักลงในผืนทุ่งหรือคันด้วยดอกไม้ไม้ คติความเชื่อเรื่องการถวายทุ่ง มี 2 ลักษณะ คือ 1) การทำบุญด้วยการถวายทุ่งเชื่อว่าจะอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสิริมงคล แก่ชีวิต และ 2) การให้ทานด้วยการถวายทุ่งเชื่อว่าจะช่วยให้วิญญาณผู้ตายหลุดพ้น จากนรกหรือวิบากกรรมและได้ เกาเขายทุ่งขึ้นสู่สวรรค์ และยังพบคติความเชื่อเรื่อง การปักทุ่งทั้งแปดทิศเป็นปริณิชนาทแห่งความศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่การจัดงาน เชื่อว่าเป็น สัญลักษณ์แห่งชัยชนะแก่หมู่มารที่จะมาผจญในงานบุญผะเหวด มีการกล่าวถึง อาณิสส์จากการถวายได้พรรณนาถึงทุ่งที่โบกสะบัดและพลิ้วไหวตามแรงลม มีความ สอดคล้องเกี่ยวกับทิศทั้ง 8 ได้แก่ บุรพา อากเนย์ ทักษิณ หรตี ปังนิม พายัพ อุตร และอีสาน เป็นคติความเชื่อมาแต่โบราณ

นำเสนอในรูปแบบของนาฏศิลป์ร่วมสมัยมีกระบวนการสร้างสรรค์ดังนี้ 1) แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ 2) การออกแบบสร้างสรรค์กระบวนการ ทำรำ 3) กระบวนการทำรำ 4) นักแสดง 5) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 6) อุปกรณ์ ประกอบการแสดง และ 7)ดนตรีประกอบการแสดง รูปแบบในการแสดงแบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ 1) นำเสนอให้เห็นถึงวิถีชีวิตการทอผ้าทุ่ง และการแต้มสีผ้าผะเหวด 2) นำเสนอให้เห็นถึงลวดลายของทุ่งผะเหวด 3) นำเสนอให้เห็นการพลิ้วไหวของชาย ทุ่ง 4) นำเสนอให้เห็นถึงอาณิสส์ของการถวายทุ่ง เครื่องแต่งกายเป็นรูปแบบอนุรักษ์ และสร้างสรรค์คำนึงถึงการแสดงที่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างคล่องแคล่ว อุปกรณ์ประกอบการแสดง ได้แก่ พื้มทอผ้า พู่กันแต้มสี ผ้าผะเหวด เส้าทุ่งไม้ไผ่ และ

พื้นทุ่ง เพลงประกอบการแสดงมีการประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่โดยใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานร่วมกับเครื่องดนตรีสากล มีบทขับร้องเป็นทำนองเทศน์แหล่อีสานประกอบ สามารถแบ่งเพลงออกเป็นทั้งหมด 4 ช่วง 7 ท่อนเพลง การแสดงชุดทุ่งพะเหวตเทศน์มหาชาติสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาต่อยอดให้เกิดเป็นกระบวนการและองค์ความรู้ใหม่ด้วยการบูรณาการแนวคิดการสร้างสรรคผลงานจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อนำมาวิเคราะห์และก่อให้เกิดเป็นนาฏศิลป์ในรูปแบบร่วมสมัย

คำสำคัญ: ทุ่งพะเหวต, ลวดลาย, คติความเชื่อ, เทศน์มหาชาติ

Abstract

The creation of Thung Phawet Mahachati Preaching aimed 1) Study patterns and beliefs from Thung in the Boon Phawet traditional Roi Et Province and 2) Create contemporary dance performances Thung Phawet Mahachati Preaching. The creation instruments consisted of an observation form and an interview form. The study found that the pattern of Thung Phawet in Roi Et is unique characterized by the bamboo weaving type is the most common are horses, elephants, tigers, and castles and found identifying the name of the creator of the Thung offering and the name of the deceased that the relatives made merit consecrated to by means of weaving or embroidery into the bamboo weaving. There are 2 types of beliefs about offering Thung. 1) Making merit by offering Thung It is believed that it will be well auspicious for life. And 2) The giving of alms believed to help the souls of the deceased escape from hell or karmic and ascends to heaven with Thung and also found the belief of the eight directions of the sanctity in the event area believed that it is a symbol of victory for the devils

will come to deal in the Boon Phawet. The merits of the offering are said to describe the fields swaying and flowing with the wind. It is consistent with the eight directions, namely Burapha, Southeast, Thaksin, Hordi, Pachim, Payap, Udon and Isan. It is a belief since ancients.

The research used the presentation in the form of contemporary dance the creative process is 1) Concepts and inspiration for creation 2) Creative design of dance steps 3) Dance moves 4) Performers 5) Costume design 6) Performance equipment and 7) Music for the performance. The form a presentation of the show is divided in 4 periods 1) Present to the way of life weaving Thung and Phawet banners 2) Present to the pattern of Thung 3) Present to the show The sway of Thung 4) Present to the merits of Thung offering costume design is a conservative and creative style consider the show that can movement the body. The show's props consist of weaving futons, paint brushes, Phawet banners, bamboo poles and Thung banners. Music for the performance show has been rewritten by using folk instruments together with international instruments There is a chorus in the melody of the Isan preaching by divided the song in a total of 4 parts, 7 verse Thung Phawet Mahachati Preaching show reflecting development of the process and performances concept creation of works from scholars in the field of dramatic arts. Analysis of data and create contemporary dance.

Keywords: Thung Phawet, Patterns, Beliefs, Mahachati Preaching

บทนำ

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีแตกต่างกันไปศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกถึงความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนอาชีพของคนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี (เต็ม วิชาคย์พจนกิจ, 2542) ในบริบทของสังคมอีสานมีคติความเชื่อ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี เป็นกรอบแห่งสังคมผ่านพิธีกรรมที่จัดขึ้นในท้องถิ่น มีการสืบทอดประเพณีปฏิบัติจากบรรพบุรุษตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันด้วยการทำบุญประเพณีตามครรลอง ฮีต 12 ในประเพณี 12 เดือน ประเพณีที่มีความสำคัญต่อคติความเชื่อในวิถีชีวิตของชาวอีสาน ด้วยอานิสงส์จากการทำบุญทำทานคือ บุญเดือนสี่พึงเทศน์มหาชาติหรือบุญผะเหวดซึ่งองค์ประกอบทุกอย่างในงานล้วนมีความหมายและนัยของ คติความเชื่อแฝงอยู่ในรูปแบบต่างๆ ผ่านภูมิปัญญาของชุมชนที่มีการปฏิบัติสืบทอด ในงานประเพณี บุญผะเหวดเทศน์มหาชาติมาถึงปัจจุบัน จนได้รับการพัฒนายกระดับให้เป็นงานประจำปีของจังหวัดร้อยเอ็ดและถูกยกย่องว่าเป็นบุญผะเหวดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน

จังหวัดร้อยเอ็ดจัดงานประเพณีบุญผะเหวดขึ้นในเดือนสี่ของทุกปี มีการจัดงานยิ่งใหญ่ครั้งแรกอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2534 จนถึงปัจจุบัน ด้วยความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในงานคือการแข่งขันกินข้าวปั้นเร็วชิงถ้วยรางวัล และบริการให้แก่ผู้ที่มาร่วมงานบุญกินข้าวปั้นฟรีตลอดงาน ดังคำกล่าวที่ว่า “มากินข้าวปั้น เอาบุญผะเหวด พึงเทศน์มหาชาติ” ในงานมีมหรสพการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การประกวดดนตรีพื้นบ้าน การแสดง แสง สี เสียง ตำนานพระเวสสันดร ขบวนแห่บุญผะเหวด 13 กัณฑ์ที่ยิ่งใหญ่ตระการตา ขบวนแห่พระอุปัฏฐการ แห่กัณฑ์หลอน แห่ข้าวพันก้อน พึงเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน พึงเทศน์ผะเหวด ในบริเวณงานจะตกแต่งด้วย ดอกโนนพวงดอกสะแบง พุยไยแมงมุมหลากสี และที่สำคัญคือ ประดับประดาทุงผะเหวดทั่วบริเวณงาน

บุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญมหาชาติ เป็นหนึ่งชาติของพระพุทธเจ้าใน “ทศชาติ” ชาดกชื่อ “พระเวสสันดรชาดก” ซึ่งเป็นชาติสุดท้ายที่สำคัญที่สุดก่อนพระพุทธเจ้ามาเกิดเป็นศาสดา พระองค์ทรงบำเพ็ญทานบารมีครบถ้วนบริบูรณ์ การจัดงานบุญผะเหวดจึงถือว่าเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่เพื่อระลึกถึงคุณแห่งมหาทานบารมีของพระเวสสันดร ด้วยการทำบุญทำทานและฟังเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ 1,000 พระคาถา ตามคติความเชื่อของชาวอีสานที่เชื่อว่าหากฟังเทศน์จบภายในวันเดียว อาณิสสจะบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) ในการจัดงานบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติมีเครื่องประกอบพิธีเป็นจำนวนมากทั้งเครื่องบูชาสักการะตามจารีตประเพณี กระบวนการขั้นตอนของพิธีกรรมตามคติความเชื่อรวมทั้งการจัดองค์ประกอบในบริเวณงาน โดยเฉพาะสัญลักษณ์สำคัญของงานบุญผะเหวดที่ขาดไม่ได้ คือ การปักธงไชย หุงหาง หรือ หุงผะเหวด ก่อนเริ่มงานบุญในบริเวณพื้นที่จัดงานเป็นประเพณีปฏิบัติตามคติความเชื่อดั้งเดิม หุงจึงถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์สำคัญในงานบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ

“หุง” คือ ผ้าทอเป็นผืนยาวมีลักษณะคล้ายกับธง นิยมทอด้วยผ้าฝ้ายเป็นลายขิด มีรูปสัตว์ หรือ รูปภาพต่างๆ หรือพระพุทธรูปตามความเชื่อที่เขียนลงบนผืนหุง ชาวอีสานนิยมทอหุงถวายเป็นพุทธบูชาด้วยแรงศรัทธาใช้ประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อมีการยกหุงขึ้นยามใดนั้นแสดงถึงสัญญาณแห่งการทำบุญ และเป็นการประกาศให้เทวดารักษ์ทั้งหลายได้รับรู้ว่ามีงานบุญเกิดขึ้น หุงมีขนาดรูปทรงแตกต่างกันออกไป โดยโครงสร้างของหุงประกอบด้วยส่วนหัว ตัว และหาง มีไม้ไผ่สอดคั่นเป็นระยะๆ ส่วนหางหุงก็มักตกแต่ง ชายหุงด้วยการถักเป็นตาข่ายหรือเย็บเป็นรูปหมอนหรือใช้ไม้ไผ่ห้อยชายหุงเป็นการถ่วงน้ำหนัก หากแต่มีการเรียกชื่อตามการใช้งานและรูปร่างที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น (วิณา วิสเพ็ญ, 2562) และในงานประเพณีบุญผะเหวดของจังหวัดร้อยเอ็ดปัจจุบันยังพบมีการใช้หุงเป็นประจำทุกปี มีการสืบทอดทั้งในรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นสินค้าหัตถกรรมสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน ปฏิบัติสืบทอดในวิถีชีวิตตามคติ ความเชื่อ

ดั้งเดิมในท้องถิ่น ได้แก่ ของฝาก ของที่ระลึก ของประดับ ของตกแต่งร้านค้า และ บ้านเรือน เป็นต้น

คติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงมูลเหตุในอดีตปรากฏใน “ธัชคปริตร” ความว่า “พระพุทธเจ้าตรัสเล่าแก่พระภิกษุทั้งหลายซึ่งเป็นถ้อยคำของพระอินทร์ตรัสปลุกใจทวยเทพในสวรรค์ ขึ้นดาวดึงส์ที่กำลังทำสงครามกับอสูรว่า เมื่อถึงคราวคับขันเกิดความสะดุ้งกลัวต่อมารก็ให้แลมองไปที่ธงประจำกองจะทำให้หายหวาดกลัวต่อหมู่มารทั้งหลาย” ซึ่งคติความเชื่อเรื่องการถวายทุงมี 2 ลักษณะ คือ 1) เมื่อได้ทำบุญด้วยการถวายทุงนั้นถือได้ว่าเป็นการสร้างกุศลให้แก่ตนเองเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตเสมือนสัญลักษณ์สื่อกลางในการติดต่อระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 2) เมื่อได้ให้ทานด้วยการถวายทุงแล้วจะช่วยให้วิญญาณผู้ตายหลุดพ้นจากนรกหรือวิบากกรรมต่างๆ และจะได้เกาะชายผ้าทุงขึ้นสวรรค์เสมือนสัญลักษณ์สื่อกลางการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว (ประทับใจ สุวรรณธาดา, 2555) การแขวนหรือการปักทุงนั้นยังเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะแก่หมู่มารที่จะมาผจญในงานบุญประเพณี และเป็นการประกาศให้เทวดาได้รับรู้ถึงเจตนารมณ์ในการจัดงานประเพณีบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ จึงมีการปักทุงในทิศทั้ง 8 ได้แก่ บุรพา อากเนย์ ทักษิณ หรดี ปัจฉิม พายัพ อุตฺร และอีสาน ซึ่งเป็นปริณิพจน์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่การจัดงาน

ทุงผะเหวดอยู่ในวิถีชีวิตของชาวร้อยเอ็ด จากคติความเชื่อถ่ายทอดออกมาเป็นลวดลายให้ปรากฏบนผืนทุงผ่านการส่งสมคุณค่าทางภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น สร้างสรรค์จากวัสดุธรรมชาติที่มีรูปลักษณะตามธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ได้พบเห็นในวิถีชีวิตตามจินตนาการของผู้สร้าง ซึ่งล้วนแล้วแต่มีนัยแห่งความศรัทธาจากคติความเชื่อแบบดั้งเดิมแฝงอยู่ทั้งสิ้น การทอทุงขึ้นมีจุดประสงค์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาหวังผลานิสงส์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ในปัจจุบันทุงไม่ได้ผลิตหรือทอขึ้นเพื่อใช้ในงานบุญประเพณีบุญผะเหวดเพียงเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาอย่างเดียวเช่นในอดีต แต่ยังคงต่อยอดผลิตเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นสินค้าหัตถกรรมที่สร้างมูลค่าทาง ด้านเศรษฐกิจให้กับชุมชนด้วย มีการคิดสร้างสรรค์ลวดลายสวยงามแปลกตาขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นของฝาก

ของ ที่ระลึก ประดับตกแต่งตามบ้านเรือนและร้านค้า เป็นสิ่งประชาสัมพันธ์ที่ดึงดูดความสนใจเชิญชวนสู่ การท่องเที่ยวให้แก่จังหวัดร้อยเอ็ดได้เป็นอย่างดี โดยมีภาครัฐ ภาคเอกชนให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้มีความสำคัญในการจัดงานประเพณีบุญผะเหวด จนกลายเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ระดับประเทศ จากบริบทสังคมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบันทุก จึงมีหน้าที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เดิมเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมในงานประเพณี บุญผะเหวดจนกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด เข้าสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้าหัตถกรรมที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน จึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนในยุค ปัจจุบันจำนวนน้อยที่มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับเรื่องราวของทุงและให้ความ สนใจเรียนรู้เรื่องคติความเชื่อ รวมถึงความหมายแฝงที่เป็นนัยในผืนทุงนั้น

ผู้สร้างสรรค์เล็งเห็นความสำคัญของลวดลายทุงแบบดั้งเดิม อันเป็น สัญลักษณ์ที่แฝงด้วยคติความเชื่อในประเพณีบุญผะเหวดของจังหวัดร้อยเอ็ด จึงศึกษาลวดลายและคติความเชื่อในทุงผะเหวดเพื่อสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดง ร่วมสมัยที่แปลกใหม่และสอดคล้องตามยุคสมัย ในเรื่องคติความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ โดยนำหลักการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยประกอบกับนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ถ่ายทอด จินตนาการจากลวดลายในผืนทุง รวมทั้งคติความเชื่อที่ปรากฏเรื่องอันสงส์จากการ ถวายทุง ตามคำกล่าวถึงลมที่พัดทุงโบกสะบัดพลิ้วไหวไป ทั้ง 8 ทิศ สู่การเคลื่อนไหว ในรูปแบบนาฏศิลป์ร่วมสมัย สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อเรื่องทุงผะเหวดในจารีต ประเพณีและวัฒนธรรมอันงดงามผ่านกระบวนการออกแบบท่ารำ ประกอบดนตรี แนวผสมผสานพื้นบ้านอีสานและสากล สร้างสรรค์เป็นรูปแบบการแสดงที่เข้าถึง คนในยุคปัจจุบัน ในรูปแบบที่สามารถสื่อสารถึงคุณค่าและความหมายที่แท้จริงของ ทุงผะเหวด สร้างสำนึกร่วมให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะของชาวร้อยเอ็ด เป็นการแสดงที่สอดคล้องกับงานบุญประเพณีประจำจังหวัด ร้อยเอ็ดที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ สนองต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมในเทศกาลหรือประเพณีท้องถิ่นและเป็นการประชาสัมพันธ์งานบุญผะเหวด เทศน์มหาชาติในระดับชาติและนานาชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์

1. เพื่อศึกษาลวดลายและคติความเชื่อของทงในประเพณีบุญผะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยชุด ทงผะเหวดเทศน์มหาชาติ

ขอบเขตของการสร้างสรรค์

ด้านเนื้อหา

การสร้างสรรค์ในครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลวดลายและคติความเชื่อของทงในประเพณีบุญผะเหวดสู่การสร้างสรรคการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยชุด ทงผะเหวดเทศน์มหาชาติ

ด้านพื้นที่

ผู้สร้างสรรค์มุ่งศึกษาลวดลายและคติความเชื่อของทงในประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ดเท่านั้น

วิธีการดำเนินการสร้างสรรค์

การศึกษาเรื่องทงผะเหวดเทศน์มหาชาติ ใช้วิธีการดำเนินการสร้างสรรค์ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

ผู้สร้างสรรค์กำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีแบบเจาะจงประกอบไปด้วย

- 1) กลุ่มผู้รู้ เป็นผู้ให้ความรู้ทางด้านลวดลายและคติความเชื่อของทงในประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด นำมาเป็นส่วนหนึ่งของ การตีความและสร้างสรรค์องค์ประกอบของการแสดง โดยเลือกข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ และกำหนดระยะเวลาการใช้งานของทงผั้นนั้นๆ ซึ่งจะต้องมีอายุ 10 ปีขึ้นไป
- 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับทงที่ใช้ใน การประกอบในประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ กลุ่มผู้ทงทง และผู้ทำทงไปใช้ในประเพณี บุญผะเหวด โดยเลือกแบบเจาะจงทั้งพื้นที่ในการใช้ทง จากการสำรวจและชุมชนที่สร้างสรรค์ทงตามภูมิปัญญาทั้งยังเป็นชุมชน

ที่มีการยกทงที่เป็นฉบับอีสานในรูปแบบการทอคันด้วยไม้ไผ่ และการยกขิดลายต่างๆ จากความเชื่อและภูมิปัญญาของกลุ่มคนเหล่านั้น และ 3) กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประชาชนที่มีส่วนร่วมในการประดับประดา ตกแต่งสถานที่ในการจัดงานบุญผะเหวด ให้ตรงตามคติความเชื่อผ่านสัญญาในทงอีสาน ด้วยวิธีการสุมแบบการเล่าเรื่องราว จากผู้รู้และการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นแล้วนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสร้างสรรค์ครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตการณ์ที่ไม่มีส่วนร่วม มีการสำรวจพื้นที่ที่มีการใช้ทงในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง สังเกตการณ์การทอทงจากกลุ่มทอ ทงที่ใช้ในการประกอบประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด

3. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การรวบรวมข้อมูลการสร้างสรรค์เรื่อง ทงผะเหวดเทศน์มหาชาติ เมื่อสร้างเครื่องมือเสร็จเรียบร้อยแล้วนำเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ได้แก่ 1) นายกิตติยา ทาธิสา ผู้ควบคุมฝึกซ้อมการแสดงพื้นบ้านอีสาน ดำรงตำแหน่ง อาจารย์นาฏศิลป์ไทย (โขนพระ) วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ 2) นางสาวอังศุมาลิน ทาธิสา อดีตนักแสดงพื้นบ้านอีสาน ดำรงตำแหน่ง อาจารย์นาฏศิลป์ไทยพื้นบ้านภาคอีสาน วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ 3) นางสาววิภาพร ฝ่ายเพ็ญ อดีตนักแสดงพื้นบ้านอีสาน ดำรงตำแหน่ง อาจารย์นาฏศิลป์ไทย (ละครนาง) วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อให้แน่ใจว่าเครื่องมือนี้มีประสิทธิภาพตรงตามต้องการเมื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้สร้างสรรค์เก็บข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยมีวิธีการเก็บข้อมูล 2 ลักษณะ คือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์ จากข้อคำถามที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นชอบในแต่ละข้อตั้งแต่ 2 ท่านขึ้น และมีผู้เชี่ยวชาญ

ตรวจสอบเครื่องมือจำนวน 3 ท่าน วิธีการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ใช้แบบสังเกตการณ์ที่ไม่มีส่วนร่วม ได้ข้อมูลครอบคลุมประเด็นลวดลายและคติความเชื่อเกี่ยวกับทงในประเพณีบุญผะเหวดของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งข้อมูลที่ได้สมบูรณ์ตรงกับข้อเท็จจริง ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าโดยพิจารณาความสอดคล้องและความแตกต่างของข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามมาแล้วจากนั้นเป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลที่ได้อ้างอิงมาสรุปเป็นหมวดหมู่ เป็นสัดส่วน โดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่มาของข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้ 1) การจัดระเบียบข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ 2) นำข้อมูลจากการศึกษาสรุปตีความจากข้อมูลในลักษณะที่เป็นรูปธรรมหรือเป็นสิ่งที่มองเห็น 3) วิเคราะห์ลวดลายและคติความเชื่อโดยใช้ทฤษฎีสัญญาวิทยา แนวคิดทฤษฎีการเคลื่อนไหว และแนวคิดนาฏยประดิษฐ์ เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ ร่วมสมัยชุด ทงผะเหวดเทศน์มหาชาติ

6. การนำเสนอข้อมูล

การสร้างสรรค์นี้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ โดยศึกษาลวดลายและคติความเชื่อในทงผะเหวดของจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อสร้างสรรค์การแสดง โดยนำหลัก การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย ประกอบกับนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ถ่ายทอดจินตนาการจากลวดลายในผืนทง รวมถึงคติความเชื่อที่ปรากฏเรื่องอานิสงส์จากการถวายนทงสู่การเคลื่อนไหวในรูปแบบนาฏศิลป์ร่วมสมัยชุด ทงผะเหวดเทศน์มหาชาติ นำเผยแพร่สู่สาธารณชน

ผลการวิจัย

“ทง” เป็นเครื่องสักการะใช้พิธีกรรมทางพุทธศาสนาในบุญเฉลิมฉลองหรือขบวนแห่ การประดับตกแต่งในงานพิธีต่างๆ มีความแตกต่างตามคติความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมของท้องถิ่น ซึ่งโดยทั่วไปทงจะมีลักษณะคล้ายกับธง ทอดด้วยผ้าฝ้ายเป็นลายขิด ลวดลายสัตว์ คน ต้นไม้ และพระพุทธรูปเพื่อถวายนทงพระสงฆ์เป็น

พุทธบูชา การทอดทุงในภาคอีสานแต่ละท้องถิ่นจะมีวิธีการทอดและลวดลายแตกต่างกันไป และลักษณะลวดลายแบบดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นพบมากที่สุดในจังหวัดร้อยเอ็ด คือ ลวดลายที่ทอดและคั่นด้วยดอกไม้นี้เป็นรูปทรงต่างๆ ได้แก่ รูปม้า ช้าง ฉัตร และปราสาท และยังพบว่าสามารถทอดทุงเป็นรูปนก ดอกไม้ ต้นไม้ วัตถุ สิ่งของ รูปทรงเรขาคณิตตามจินตนาการของผู้ทอด ชายทุงมักพบการระบุชื่อผู้สร้างผ้าทุงถวายและชื่อผู้ถวายชนม์ที่ญาติทำบุญอุทิศถวายทุงไปให้โดยวิธีการทอดหรือการปักลงในผืนทุงหรือคั่นด้วยดอกไม้นี้

ภาพประกอบที่ 1 ลวดลายทุงในอดีต

ปัจจุบันการทอดทุงของกลุ่มสตรีสหกรณ์เมืองทองกลมเกลียวจังหวัดร้อยเอ็ด ได้สืบทอดและถ่ายทอดขั้นตอนวิธีการทอดทุงเพื่อใช้ในประเพณีบุญผะเหวดเป็นระยะเวลายาวนานตลอดจนการรักษาขนบธรรมเนียมการถวายทุงและปักทุงในบุญผะเหวดสืบมา สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อจิตวิญญาณความศรัทธา ความมุ่งมั่นต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คติความเชื่อเกี่ยวกับทุงกับวิถีชาวพุทธมาตั้งแต่บรรพกาล ซึ่งปรากฏใน “ธัชคปริตร” พระพุทธเจ้าตรัสเล่าแก่พระภิกษุทั้งหลายซึ่งพระอินทร์ตรัสปลุกใจทวยเทพในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่กำลังทำสงครามกับอสูรว่าถึงคราวคับขันเกิดความสะดุ้งกลัวต่อมารทั้งหลายแล้วก็ให้แลมองไปที่ธงประจำกองจะทำให้หายหวาดกลัวต่อหมู่มารทั้งนั้นเหล่านั้น แสดงให้เห็นว่าทุงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

เปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งชัยชนะนั่นเอง เมื่อเวลาที่มีการจัดงานบุญผะเหวดพรา
มารจะไม่มารบกวน การแขวนหรือประดับทุงนั้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของงานบุญ
ประเพณี และเป็นการประกาศให้เทวดาอารักษ์ได้รับรู้ถึงเจตนารมณ์ของงานบุญ
ประเพณีด้วย ความเชื่อเมื่อปักทุงหรือปักเสาทุงลงหลุมจะใส่เงินเพื่อความเจริญ
รุ่งเรืองเกิดชาติใด หากเกิดเป็นผู้หญิงขอให้มั่งร่ำงาม ชายาวสະบัตเหมือนทุง หากเกิด
เป็นชายขอให้มั่งร่ำง่วนดี สูงโปร่ง และยังเชื่อว่าการถวายทุงเพื่ออานิสงส์แห่งตน
ได้มีความสุขความเจริญ มีบ้านดั่งปราสาทราชวัง มีบริวาร ช่างม้า เงินทอง การถวาย
ทุงอุทิศบุญกุศลแก่ญาติผู้วายชนม์อานิสงส์ผลบุญจะได้เกาะชายผ้าทุงขึ้นสวรรค์และ
ยังมีความเชื่อเรื่องอานิสงส์การถวายทุงปรากฏเป็นคำกล่าวถึงแรงลมที่พัดผืนทุงโบก
สะบัดพลิ้วไหวตามแรงลมนั้น ยังสอดคล้องกับทิศทั้ง 8 ทิศ ได้แก่ บุรพา อากเนย์
ทักษิณ หรตี ปัจฉิม พายัพ อุดร และอีสาน ล้วนเป็นความเชื่อของคนอีสานที่มีมาแต่
โบราณ ดังปรากฏในอานิสงส์สร้างเสาชงและผ้าธง กล่าวถึงเมื่อลมพัดชายทุงไปใน
ทิศใดก็จะเกิดอานิสงส์ตามมา ดังสรุปใจความได้ว่า “เมื่อลมพัดชายทุงไปทิศบุรพา
จะได้เป็นเทวดา เมื่อลมชายทุงไปทิศอากเนย์จะได้เป็นพระยาพรหม เมื่อลมชายทุง
ไปทิศทักษิณก็จะได้เป็นพระยาจักร เมื่อลมชายทุงไปทิศหรตีก็จะได้เป็นพระยาพรหมราช
เมื่อลมชายทุงไปทิศปัจฉิมก็จะได้เป็นพระยาในประเทศราช เมื่อลมชายทุงไปทิศ
พายัพก็จะได้เป็นมหาเศรษฐีหลวง เมื่อลมชายทุงไปทิศอุดรก็จะได้เป็นพระยาเวส
สุวรรณ เมื่อลมชายทุงไปทิศอีสานก็จะได้เป็นนักปราชญ์ผู้ใหญ่”

การสร้างสรรคการแตงนาฏคิลปรัวมสมัยชุตทุงผะเหวด เทศนั้มหาชาติ

1. แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค

แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค นำเสนองผลงานในรูปแบบของ
การแตงนาฏคิลปรัวมสมัยจากกลดตายของทุงในประเพณีบุญผะเหวดจังหวัด
ร้อยเอ็ด เมื่อถึงฤดูกาลเปลี่ยนผ่านจากฤดูหนาวเปลี่ยนมาเป็นฤดูร้อน สายลมพัดพา
เสียงทำนองการเทศนั้มหาชาติดังมาจากในอาราม เป็นสัญญาณบ่งบอกว่ามีงาน

บุญเดือนสี่หรือบุญผะเหวดเกิดขึ้น นอกเหนือจากการพึ่งเทศน์มหาชาติแล้วท่งหรือท่งผะเหวดที่ใช้ปกติทั้ง 8 บริเวณรอบนอกศาลาการเปรียญถือเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญแห่งงานประเพณีบุญผะเหวดของชาวอีสาน เมื่อมีสายลมพัดกระทบท่งที่แขวนประดับประดารอบทิศทั้ง 8 เกิดอาการแกว่งไกว เคลื่อนไหวโบกสะบัดหมุนไปตามทิศทางต่างๆ ตามแรงลมการเคลื่อนไหวของท่งนั้นทำให้ลวดลายต่างๆ ที่ปรากฏบนผ้าท่งเกิดมีชีวิตขึ้นมาเปรียบเสมือนท่งเหล่านั้นแสดงอิริยาบถด้วยท่วงท่าลีลาต่างๆ ตามเสียงการเทศน์มหาชาติเป็นทำนอง การขับร้อง เสียงกระดิ่ง เสียงระฆัง เสียงฆ้อง เสียงกลอง เป็นท่วงทำนองดนตรีอันเกิดจากจินตภาพของ ผู้สร้างสรรค์นำเสนอในรูปแบบของการแสดงร่วมสมัยที่แปลกใหม่และสอดคล้องตามยุคสมัย รวมถึงการติดตั้งเสาท่งไม้ไผ่มาเป็นส่วนเสริมในการสร้างสรรค์การแสดง เพื่อส่งเสริมกิจกรรมในสังคมที่ปรากฏในบริบทพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

2. การออกแบบสร้างสรรค์กระบวนการทำรำ

ผู้สร้างสรรค์ใช้กระบวนการสร้างสรรค์ในรูปแบบนาฏศิลป์ร่วมสมัยของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) นำมาอธิบายรูปแบบการแสดงโดยแบ่งออกดังนี้ 1) การกำหนดโครงเรื่องโดยรวม 2) การแบ่งช่วงอารมณ์ 3) ท่าทางและทิศทาง 4) การลงรายละเอียด ทั้งสี่ขั้นตอนสามารถอธิบายได้โดยการกำหนดโครงเรื่องโดยรวม กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานและการนำลวดลายและคติความเชื่อของท่งในประเพณี บุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด นำเสนอผ่านด้านการแสดงโดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 เป็นการแสดงถึงวิถีชีวิต ด้วยการทอผ้าและการแต้มสีผ้ามะเหวด (การวาดภาพเรื่องราว พระเวสสันดรชาดก) ในอดีตพร้อมทั้งมีการเทศน์ประกอบ การแสดงอยู่ในงานประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งในช่วงนี้ผู้สร้างสรรค์จะใช้แนวคิดและทฤษฎีการเคลื่อนไหวมาเป็นฐานในการออกแบบกระบวนการทำรำ

ช่วงที่ 2 เป็นการแสดงถึงลวดลายของท่งผะเหวด ซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบกระบวนการทำรำผสมผสานท่าเต้นประกอบกัน ดีความจากลวดลายในท่งผะเหวดมาสร้างสรรค์การแสดง ประกอบไปด้วยลวดลายของ ม้า ช้าง ฉัตร และปราสาท

ช่วงที่ 3 เป็นการแสดงถึงการพลีไหวของชายทุ่งที่โบกสะบัดตามแรงลมของทิศทั้ง 8 ซึ่งคำร้องมีความหมายกล่าวถึงอันสงส์การถวายทุ่งมีความสอดคล้องกับคติความเชื่อการปักทุ่ง

ช่วงที่ 4 เป็นการแสดงการถวายทุ่งพะเหวด สื่อถึงอันสงส์ของการถวายทุ่งแล้วจะได้เกาะชายทุ่งขึ้นสู่สวรรค์ตามคติความเชื่อของคนอีสานโบราณ

การสร้างสรรคการแสดงปรับปรุงให้มีโครงสร้างท่าทางที่สมบูรณ์และนำเสนอในรูปแบบนาฏศิลป์ ร่วมสมัย โดยใช้นักแสดงทั้งหมด 18 คน ถ่ายทอดท่าทางการเคลื่อนไหวในรูปแบบการผสมผสานท่าเต้นและท่ารำประกอบกัน สื่อให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของชายทุ่งที่พลีไหวไปกับแรงลมตามทิศทั้ง 8 นอกจากนี้ได้นำรูปแบบท่าทางการเคลื่อนไหวตามลวดลายที่ปรากฏในทุ่งพะเหวด พรรณนาถึงความพลีไหวของชายทุ่งและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ผ่านกระบวนการออกแบบการเคลื่อนไหวของร่างกาย จากแนวคิดนาฏศิลป์ร่วมสมัยร่วมกับนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ประกอบกับแนวคิดนาฏยประดิษฐ์มาใช้เป็นกรอบในการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์ร่วมสมัย และนำมาเป็นองค์ประกอบของการเคลื่อนไหวให้เข้ากันอย่างเหมาะสม โดยการปรับปรุงและประยุกต์ให้เกิดรูปแบบใหม่ เป็นการแสดงที่แตกต่างจากจารีตดั้งเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน

3. กระบวนท่ารำ

การออกแบบกระบวนท่ารำใช้แนวคิดนาฏยประดิษฐ์ของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) นำมาอธิบายรูปแบบและกลวิธีที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรืออาจหลายคนก็ได้ จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุมทั้งเนื้อหา ท่าเต้น ท่ารำ การแปรแถว การตั้งซุ่ม และรวมไปถึงส่วนประกอบอื่นๆ ที่สำคัญที่ทำให้การแสดงออกมาสมบูรณ์ โดยใช้แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์ใช้การผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานและนาฏศิลป์ร่วมสมัย ซึ่งจะใช้ผู้แสดงเป็นตัวแทนในการเล่าเรื่องราวกระบวนท่ารำมี 3 แบบ ได้แก่ 1) ท่าทางเลียนแบบกิริยาอาการของสัตว์ ซึ่งในการแสดงในชุดนี้จะมีเพียงแค่ 2 ตัว ได้แก่ ม้าและช้าง 2) ท่าทางเลียนแบบมนุษย์ เป็นท่าที่เคลื่อนไหวที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตการทอผ้าพะเหวดและคนที่เข้ามาร่วมในประเพณี

บุญผะเหวด ใช้การเคลื่อนไหวของคนมาสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทำรำโดยใช้อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายแสดงออกมาเพื่อถ่ายทอดท่าทางและอารมณ์ให้แก่ผู้ชม และ 3) ท่าทางการเคลื่อนไหวตามจินตนาการเกี่ยวกับลมพัดชายทุ่งเป็นการแสดงที่ไม่ได้มีท่าทางที่เป็นแบบแผน ไม่มีท่าทางที่ตายตัวเป็นการแสดงด้นสด เน้นการเคลื่อนไหวที่สามารถสื่อสารความหมายแสดงอารมณ์ความรู้สึก

ช่วงที่ 1 วิธีชีวิตการทอผ้าทุงและการแต้มสีผ้าผะเหวด

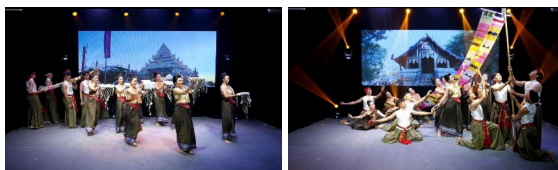
ช่วงที่ 2 ลวดลายของทุ่งผะเหวด

ช่วงที่ 3 ความพลีไหวโบกสะบัดของชายทุ่งตามแรงลมของทิศทั้ง 8

ช่วงที่ 4 ถวายทุ่งผะเหวดเพื่ออานิสงส์เกาะชายทุ่งขึ้นสวรรค์

ภาพประกอบที่ 2 กระบวนทำรำ

4. นักแสดง

นักแสดงเป็นบุคคลที่สำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวการแสดงให้เห็นไปสู่ผู้ชม นักแสดงทุกคนต้องมีทักษะพื้นฐานในด้านการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานและนาฏศิลป์ร่วมสมัย โดยผ่านทักษะการฝึกฝนการแสดงมาเป็นพิเศษ มีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง สามารถเรียนรู้การแสดงได้อย่างรวดเร็ว มีความอดทนและขยัน ฝึกซ้อมการแสดงจนเกิดความชำนาญ เพื่อให้การแสดงออกมาสมบูรณ์ถ่ายทอดการแสดงให้เกิดสุนทรีย์แก่ผู้รับชม การแสดงชุดทุ่งผะเหวดเทศน์มหาชาติใช้นักแสดงทั้งหมด 18 คน แบ่งออกเป็นนักแสดงชาย 9 คน นักแสดงหญิง 9 คน

5. การออกแบบเครื่องแต่งกาย

ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับแนวสร้างสรรค์ ซึ่งได้นำแนวคิด นาฏยประดิษฐ์ของ สรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) มาใช้ในการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับถือ เป็นสิ่งที่สำคัญเพราะเป็นแนวคิดหลักและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้สร้างสรรค์ออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับในรูปแบบผสมผสานแนวอนุรักษ์และแนวสร้างสรรค์ โดยยึดการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์จากวิถีชีวิตของคนอีสานทั้งผู้ชายและผู้หญิงมาเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างสรรค์ วัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้นั้นมีการเลือกใช้ผ้า การเลือกใช้สี กำหนดประเภทของเครื่องแต่งกายในการสวมใส่ ความกลมกลืน ความสมดุลเน้นจุดสนใจ วัสดุที่ใช้ในการออกแบบมีลวดลายที่เป็นแบบเฉพาะของชาวร้อยเอ็ด และใช้สีของวัสดุอุปกรณ์จากธรรมชาติที่ทำด้วยไม้ไผ่ ใบตาล ใบลาน ได้แก่ สร้อยคอใบลาน สร้อยคอตอกไม้ไผ่ ดอกไม้ แปะแนกทำจากใบลาน เป็นต้น โดยเฉพาะสร้อยคอตอกไม้ไผ่ สื่อถึงลวดลายที่ปรากฏในผืนทุ่งผะเหวด และคำนึงถึงการเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างคล่องแคล่ว จึงต้องอาศัยรูปแบบการแต่งกายที่กระชับ ไม่เป็นอุปสรรคต่อการแสดง โดยแบ่งผู้แสดงออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

ผู้แสดงกลุ่มที่ 1 (ผู้แสดงเป็นชาวบ้าน) ผู้แสดงแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านตามแบบฉบับของ ชาวร้อยเอ็ดดั้งเดิม โดยผู้แสดงหญิงพันผ้ารอบอกปล่อยชายออกมาด้านซ้าย นุ่งผ้าถุงยาว ผู้แสดงชายสวมเสื้อแขนยาวผ่าอก นุ่งผ้าเตี่ยวปล่อยชาย

ผ้าน่านหน้า เสื้อผ้าทั้งนักแสดงชายและหญิงจะเป็นรูปแบบ สีสน และลวดลายเป็น ผ้าพื้นบ้านของจังหวัดร้อยเอ็ด แต่งกายในวิถีชีวิตของชาวบ้าน เชื่อมโยงถึงวัฒนธรรม การทอผ้าของชาวอีสาน การแต้มสีผ้าผะเหวด การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม ในประเพณีบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ

ผู้แสดงกลุ่มที่ 2 (ผู้แสดงหญิงแทนค่าเป็นทุ่ง) ผู้แสดงแต่งกายด้วยเสื้อผ้า ที่มีสีสน สื้อให้อารมณ์เป็นไม้ไผ่ที่นำมาทอเป็นลวดลายของทุ่ง ท่อนบนใช้ผ้าสีขาว ครีมนเป็นสีพื้นท่มสไบที่เป็นสีของผ้าทุ่งแบบดั้งเดิม ด้านหลังทึงชายผ้ายาวเพื่อความ พลัวไหวเหมือนชายทุ่ง นุ่งผ้าถุงไหมเข็นลายล่องสีเขียวเข้มออกน้ำตาลเป็น สีของต้นไผ่ นุ่งเป็นจีบไว้ด้านหน้าเพื่อความสะดวกในการเคลื่อนไหว เครื่องประดับ สร้อยคอและปิ่นปักผมสานจากใบตาล สื้อถึงลวดลายที่ปรากฏในทุ่งผะเหวด

ผู้แสดงกลุ่มที่ 3 (ผู้แสดงชายถือทุ่ง) ผู้แสดงแต่งกายด้วยเสื้อแขนกุดคอ จินยกสูง นุ่งกางเกงที่ตัดเย็บเพื่อการแสดงสร้างสรรค์ครั้งนี้ สีเขียวเข้มเหมือนต้นไผ่ มัดเอวรองพื้นด้วยสีครีมซึ่งเป็นสีพื้นฐานในการทอทุ่ง และคาดเอวด้วยผ้าขิดของ จังหวัดร้อยเอ็ดปล่อยชายด้านหน้า โปกหัวด้วยผ้าไหม สวมสร้อยคอที่ทำจาก ตอกไม้ไผ่ ตามลักษณะเป็นลวดลายที่ปรากฏในทุ่งผะเหวด และสวมข้อมือทองเหลือง

6. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยชุดทุ่งผะเหวดเทศน์มหาชาตินั้นมีอุปกรณ์ ประกอบการแสดงทั้งหมด 6 ชิ้น ประกอบด้วย 1) พืมทอผ้าขนาดเล็กใช้ประกอบการ ทอผ้า ผ้าผะเหวดที่วาดเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดกใช้สำหรับขบวนแห่ 2) ทุ่งสีขาวยาว 3 เมตรใช้สำหรับพันตัวนักแสดง 3) พู่กันแต้มสีผ้าจำนวน 2 ชิ้น ใช้สำหรับวาดภาพในผ้าผะเหวด 4) เส้าทุ่งไม้ไผ่ 2 ขนาด ขนาดความยาว 3 เมตร ใช้สำหรับแขวนทุ่งและขนาดความยาว 2 เมตร ใช้แทนค่าของลวดลายในผ้าทุ่ง 5) ทุ่งผะเหวดสำหรับแห่ถวายมีขนาดความยาว 2 เมตร ประดับชายทุ่งด้วยแผ่นทอง เหลืองรูปใบโพธิ์ 6) ทุ่งผะเหวดขนาดความยาว 3 เมตร ใช้สำหรับแขวน ผู้สร้างสรรค์ ได้ออกแบบอุปกรณ์ประกอบการแสดงขึ้นเพื่อถ่ายทอดให้เห็นความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สื้อความหมายในการดำเนินวิถีชีวิตของชาวอีสาน เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงลวดลาย

ต่างๆ และคติความเชื่อมาแต่โบราณ เรื่องการถวายนาง อานิสงส์จากการถวายนาง ซึ่งอุปกรณ์ประกอบการแสดงเป็นส่วนที่สำคัญที่เพิ่มความสมบูรณ์และความสวยงาม และนำชมให้กับการแสดง อุปกรณ์แต่ละชิ้นได้ออกแบบให้เข้ากับการแสดงในแต่ละช่วง เพื่อให้เหตุการณ์สมจริงสอดคล้องกับเรื่องราวที่ปรากฏในงานประเพณี บุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด

7. ดนตรีประกอบการแสดง

ดนตรีประกอบการแสดง เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การแสดงมีความสมบูรณ์ จึงต้องมีการเรียบเรียง บทเพลงที่มีสำเนียงและจังหวะหน้าทับที่ใกล้เคียงกัน เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบการนำเสนอ สามารถสื่อสารอารมณ์ความรู้สึกของการแสดงได้ โดยนำแนวคิดการออกแบบดนตรีและทำนองเพลงเพื่อให้สอดคล้องกับ การแสดง ในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย จากมิติมุมมองของคนยุคปัจจุบันซึ่งมีการนำเอาเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานมาบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีสากล และมีคำร้องที่เป็นการเล่นเสียงประกอบในการแสดง โดยแบ่งเพลงออกเป็นทั้งหมด 4 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 เป็นช่วงแสดงถึงวิถีชีวิต มีเสียงสายลมพัดและการเสียงเทศน์มหาชาติ ประกอบกับการบรรเลงดนตรีแนวใหม่ ช่วงที่ 2 เป็นช่วงเล่นลวดลายของนักแสดง แสดงออกถึงความมีชีวิตชีวาประพันธ์ทำนองให้สัมพันธ์กับกิจกรรมของสัตว์ที่ปรากฏในลวดลายทุ่งผะเหวด ได้แก่ ม้า ช้าง และรูปทรงเรขาคณิต ได้แก่ ฉัตร ปราสาท ช่วงที่ 3 เป็นช่วงชายทุ่งพลั่วไหวตามแรงลมดนตรีมีจังหวะเร็วปานกลางประกอบคำกล่าวพรรณนาถึงอานิสงส์การถวายนางผะเหวด สัมพันธ์กับลักษณะการโบกสะบัดของชายทุ่งที่ พลั่วไหวไปตามแรงลมของทิศทั้ง 8 เครื่องดนตรีมีพิณบรรเลงเป็นหลัก ช่วงที่ 4 เป็นช่วงสื่อสารอารมณ์ความรู้สึกถึงความปิติยินดีในทานจากการถวายนาง มีการประพันธ์คำร้องและทำนองทั้งหมด 7 ท่อน บทกวีด้วยตัวโน้ตไทยในตารางโน้ต 8 ช่อง ท่อนที่ 1 ใช้โน้ตบันไดเสียง Am ท่อนที่ 2 ใช้โน้ตบันไดเสียง C maj ท่อนที่ 3-7 ใช้โน้ตบันไดเสียง Am

สรุปผลการสร้างสรรค์

การศึกษาวิจัยเรื่อง ลวดลายและคติความเชื่อของทงในประเพณีบุญผะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ดสู่ การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยชุด ทงผะเหวดเทศน์มหาชาติ สรุปได้ว่า ลวดลายของทงในประเพณีบุญ ผะเหวดร้อยเอ็ดแบบดั้งเดิมมีเอกลักษณ์ของ ลวดลายอันโดดเด่นที่พบมากที่สุด ได้แก่ การทอและคันด้วยดอก ไม้ไผ่เป็นรูปม้า ช้าง ฉัตร และปราสาท ชายทงมักพบการระบุชื่อผู้สร้างผ้าทอถวายและชื่อผู้ถวายชนม์ ที่ญาติทำบุญอุทิศถวายทงไปให้ โดยใช้วิธีการทอหรือปักลงในผืนทงหรือคันด้วยดอก ไม้ไผ่ ในปัจจุบันมีการทอทงของกลุ่มสตรีสหกรณ์เมืองทองกลมเกลียวจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าสามารถทอทงเป็นรูปนก ดอกไม้ ต้นไม้ วัตถุ สิ่งของ และรูปทรงเรขาคณิตและอื่นๆ มีการสืบทอดและถ่ายทอดขั้นตอนวิธีการทอทงเพื่อใช้ในประเพณี บุญผะเหวด และจัดตั้งกลุ่มเพื่อผลิตเป็นสินค้าหัตถกรรมเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน แต่ยังคงมีการรักษาขนบธรรมเนียมการถวายทงและปักทงในงานประเพณีบุญผะเหวดสืบมา

คติความเชื่อเรื่องทง คนอีสานนิยมทอทงถวายเป็นเครื่องบูชาด้วยความเชื่อที่ว่า การถวายทง เป็นการสร้างกุศลให้แก่ตนเองและเป็นการอุทิศกุศลผลบุญให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าคนอีสานมีความเชื่อเกี่ยวกับทงใน 2 ลักษณะ คือ 1) การทำบุญ เมื่อได้ทำบุญด้วยการถวายทงแล้วจะอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและ 2) การให้ทานเมื่อได้ให้ทานด้วยการถวายทงแล้วจะช่วยให้วิญญาณผู้ตายหลุดพ้นจากนรกหรือวิบากกรรม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับชายทงที่ โบกสะบัดและพลิ้วไหวตามแรงลมนั้นมีความสอดคล้องเกี่ยวกับทิศทั้ง 8 ทิศ ได้แก่ บุรพา อาคนย์ ทักษิณ หรดี ปังฉิม พายัพ อุตฺร และอีสาน ล้วนเป็นความเชื่อของคนอีสานที่มีมาแต่โบราณ

การสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์ในการศึกษา ลวดลายและคติความเชื่อของทงในประเพณีบุญ ผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้สร้างสรรค์ใช้การนำเสนอในรูปแบบของนาฏศิลป์ร่วมสมัยและมีกระบวนการสร้างสรรค์งานดังนี้ 1) แนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ 2) การออกแบบสร้างสรรค์กระบวนการท่ารำ 3) กระบวนการท่ารำ 4) นักแสดง 5) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 6) อุปกรณ์การแสดง

และ 7) ดนตรีประกอบการแสดงแนวคิดในการสร้างสรรค์ การนำเสนอพลวัติและคติความเชื่อของทงในประเพณีบุญผะเหวดร้อยเอ็ดผ่านกระบวนการตีความในรูปแบบใหม่หรือการก้าวข้ามกฎในรูปแบบดั้งเดิม รูปแบบในการแสดงแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 นำเสนอให้เห็นถึงวิถีชีวิตการทอผ้าทงและการแต้มสีผ้ามะเหวด ช่วงที่ 2 นำเสนอให้เห็นพลวัติของทงผะเหวด ช่วงที่ 3 เสนอให้เห็นการพลิ้วไหวของชายทงและช่วงที่ 4 นำเสนอให้เห็นถึงอันสงส์ของการถวายนทง ซึ่งนำเสนอการผสมผสานท่าเต้นและท่ารำประกอบกัน สื่อให้เห็นถึงพลวัติของทงในประเพณีบุญผะเหวด ประกอบไปด้วย ช้าง ม้า ฉัตร ปราสาท และการพลิ้วไหวของชายทง ทั้ง 8 ทิศ การออกแบบการะบวนท่ารำจึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ทั้งนี้หาท่าเต้น ท่ารำ การแปรแถว ดนตรี เครื่องแต่งกายและองค์ประกอบการแสดงทั้งหมดเป็นการสร้างสรรค์ในรูปแบบนาฏศิลป์ร่วมสมัยผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานและนาฏศิลป์ร่วมสมัย ใช้นักแสดงที่มีทักษะพื้นฐานในด้านการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานและนาฏศิลป์ร่วมสมัยทั้งหมด 18 คน เป็นนักแสดงชาย 9 คน นักแสดงหญิง 9 คน มีการออกแบบเครื่องแต่งกายทั้งในรูปแบบอนุรักษ์และสร้างสรรค์โดยแบ่งผู้แสดงออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้แสดงเป็นชาวบ้าน ผู้แสดงแทนค่าเป็นทง และผู้แสดงชายถือทง แนวคิดมาจากการแต่งกายด้วยผ้าพื้นบ้านของชาวอีสานและเครื่องประดับจากวัสดุธรรมชาติ ซึ่งการออกแบบคำนึงถึงการเคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างเต็มที่และมีอุปกรณ์ประกอบการแสดง อาทิ พืมทอผ้าขนาดเล็ก และพู่กันทาสี ผ้ามะเหวด เสาทงไม้ไผ่ ทงผะเหวด การออกแบบดนตรีและทำนองเพลงที่มีความสอดคล้องกับการแสดงในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย โดยแบ่งเพลงออกเป็นทั้งหมด 4 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 เป็นช่วงแสดงถึงวิถีชีวิตมีเสียงสายลมพัดและการเสียงเทศน์ ช่วงที่ 2 เป็นช่วงเล่นพลวัติของนักแสดงสื่อถึงความมีชีวิตชีวา ช่วงที่ 3 เป็นช่วงชายทงพลิ้วไหวตามแรงลม ประกอบคำกล่าวพรรณนาถึงอันสงส์การถวายนทง เครื่องดนตรีมีพิณบรรเลงเป็นหลัก ช่วงที่ 4 ดนตรีในช่วงนี้ สื่อสารอารมณ์ความรู้สึกถึงความปิติยินดีในทานจากการถวายนทง เพลงทงผะเหวดเทศน์มหาชาติมีการประพันธ์คำร้องและทำนองขึ้นใหม่มีทั้งหมด 4 ช่วง 7

ท่อนเพลง บันทึกด้วยตัวโน้ตไทยในตารางโน้ต 8 ช่อง ท่อนที่ 1 ใช้โน้ตบันไดเสียง Am ท่อนที่ 2 ใช้โน้ตบันไดเสียง C maj ท่อนที่ 3-7 ใช้โน้ตบันไดเสียง Am

อภิปรายผลการสร้างสรรค์

การศึกษาลวดลายและคติความเชื่อของทงในประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด สู่การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยชุด ทงผะเหวดเทศน์มหาชาติ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ลวดลายของทงในประเพณีบุญผะเหวดร้อยเอ็ดแบบดั้งเดิม มีเอกลักษณ์ของลวดลายอันโดดเด่นที่พบมากที่สุด ได้แก่ การทอและคันด้วยตอกไม้ไผ่เป็นรูปม้า ช้าง ฉัตร และปราสาท ขายทงมักพบการระบุชื่อผู้สร้างผ้าทงถวายและชื่อผู้ถวายนมที่ญาติทำบุญอุทิศถวายทงไปให้ โดยใช้วิธีการทอหรือปักลงในผืนทงหรือคันด้วยตอกไม้ไผ่ การศึกษาลวดลายของทงผะเหวดสู่การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยนั้น โดยการถอดรูปจากสัญลักษณ์ต่างๆ บนผืนทงผะเหวดลวดลายต่างๆ ที่ถูกนำเสนอผ่านจินตนาการของผู้ทอทง ผู้สร้างสรรค์ได้นำมาเป็น แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์การแสดงโดยการถอดรูปลวดลายต่างๆ บนทงผะเหวดเพื่อตีความในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสัญลักษณ์วิทยาและการสร้างความหมาย สัญลักษณ์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญลักษณ์เครื่องหมาย สัญลักษณ์เป็นทฤษฎีที่นำมาอธิบายการสื่อสารของมนุษย์ว่าการสื่อสารคือจุดกำเนิดของความหมาย เป็นแนวทางการศึกษาเชิงสังคมหรือความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างผู้ให้และผู้รับสาร ตลอดจนความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรม และความเป็นจริงที่ไม่สามารถแสดงผลเป็นลูกศรหรือเป็นเส้นตรงของกระแสการไหลของข่าวสาร และยังสอดคล้องกับธีรยุทธ บุญมี (2551) “การปฏิวัติศาสตร์ของไซเบอร์เส้นทางสู่โพสต์โมเดิร์นนิสม์” ได้ขยายความว่าการแบ่งรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์เป็นแนวคิดที่ได้มาจากปรัชญาของเพลโตหรือแบบเพลโตคริสเตียนที่จำแนกระหว่างรูปแบบและเนื้อหา

(idea, form /substance) หรือการแบ่งระหว่าง spirit /matter หรือ soul /body นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2552) “สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา” ได้เสนอแนวคิดของโรลองด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ที่ได้สนใจศึกษาสัญลักษณ์ประเภทความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) เนื่องจากมองว่าเป็นความหมายที่มีความสำคัญอย่างแท้จริงในแง่ของการรับรู้และความหมายโดยนัยนี้ยังสามารถอธิบายไปได้อีกหลายแนวคิด ความหมายในขั้นนี้จะเป็นการตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่งไม่ได้เกิดจากตัวของสัญลักษณ์เป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสัญลักษณ์กระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ซึ่งสัญลักษณ์ในขั้นนี้จะทำหน้าที่ 2 ประการคือ ถ่ายทอดความหมายโดยนัยแฝงและถ่ายทอดความหมายในลักษณะมายาคติ (Myths)

คติความเชื่อในการถวายนางพะเหวด คนอีสานนิยมทอหูกเป็นเครื่องบูชาและอุทิศถวายนางพะเหวดด้วยความเชื่อว่าการถวายนางนั้นเป็นการสร้างกุศลให้แก่ตนเองและยังได้อุทิศกุศลผลบุญให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว มีความเชื่อเกี่ยวกับหูกใน 2 ลักษณะได้แก่ 1) การทำบุญ เมื่อได้ทำบุญด้วยการถวายนางแล้วจะอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และ 2) การให้ทาน เมื่อได้ให้ทานด้วยการถวายนางแล้วจะช่วยให้วิญญาณผู้ตายหลุดพ้นจากนรกหรือวิบากกรรมและได้เกาะชายหูกขึ้นสวรรค์ซึ่งสอดคล้องกับทัศนีย์ ทานตวนิช (2523) “คติชาวบ้าน” ที่กล่าวว่า ความเชื่อคือการยอมรับนับถือว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ จรัส พยัคฆราชศักดิ์ (2530) “เอกสารการสอนไทยคดีศึกษา ศาสนาและลัทธิในท้องถิ่น” ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้พอสรุปได้ว่า มนุษย์จำเป็นต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อโดยไม่อาจขาดความเชื่อได้ ชีวิตมนุษย์มีทั้งสิ่งที่มองเห็นได้เข้าใจได้และพิสูจน์ได้ ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจทำให้เกิดความสบายใจและความเชื่อทำให้มนุษย์บรรลุถึงความสำเร็จได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์การถวายนางที่ปรากฏคำกล่าวถึงชายหูกที่โบกสะบัดพลั่วไหวตามแรงลม

มีความสอดคล้องเกี่ยวกับทิศทั้ง 8 ทิศ ได้แก่ บุรพา อาคนย์ ทักษิณ หรดี ปัจฉิม พายัพ อุดร และอีสาน ล้วนเป็นคติความเชื่อของคนอีสานที่มีมาแต่โบราณและสอดคล้องกับจิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร (2528) “สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย” ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า เมื่อคนเรามีความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งแล้วย่อมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองความเชื่อมัน ถ้าเปลี่ยนความเชื่อ พฤติกรรมก็เปลี่ยนตามไปด้วยและพฤติกรรมเหล่านั้นจะสะท้อนให้เห็นได้ในรูปของ ข้อห้ามข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

กระบวนการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยชุดทุ่งผะเหวดเทศน์มหาชาติ สอดคล้องกับ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) “หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์” อธิบายไว้ว่า การจะสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ขึ้นใหม่สักชุดนั้นสามารถกำหนดรูปแบบการแสดงให้มีความหลากหลายจารีตนาฏศิลป์อยู่ในชุดเดียวกันได้ ซึ่งการแสดงชุดทุ่งผะเหวดเทศน์มหาชาติ ได้นำเสนอจารีตของนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานผสมผสานกับเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ร่วมสมัยโดยถ่ายทอดทางองค์ประกอบของการแสดง ได้แก่ บทร้อง ดนตรี การแต่งกายและกระบวนการท่ารำ การลงรายละเอียด ได้นำเอารูปแบบท่าทางการเคลื่อนไหวของลวดลายในทุ่งผะเหวดและนำท่าทางการพลิ้วไหวของชายทุ่งที่เป็นเอกลักษณ์มาใช้เป็นแบบในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์ร่วมสมัยและนำมาเป็นองค์ประกอบของการเคลื่อนไหวให้เข้ากันอย่างเหมาะสม โดยการปรับปรุงประยุกต์ให้เกิดรูปแบบใหม่คือการแสดงที่แตกต่างจากจารีตดั้งเดิมและให้สอดคล้องกับยุคสมัยในปัจจุบัน

กระบวนการท่ารำของการแสดงชุด ทุ่งผะเหวดเทศน์มหาชาติ ได้นำหลักการและแนวคิดการประดิษฐ์ ท่ารำสอดคล้องกับเทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ (2542) “องค์ประกอบศิลป์” อธิบายไว้ว่า การเคลื่อนไหวสามารถสื่ออารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้ชมได้ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการแสดงท่าทางการเคลื่อนไหวในลักษณะต่างๆ เช่น การเคลื่อนที่ไปข้างหน้า การสั่นไหว เป็นต้น การเคลื่อนไหวในลักษณะนี้เป็นการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การแสดงด้านนาฏศิลป์หรือการเต้นรำประเภทต่างๆ เช่น บัลเลต์ โมเดิร์นแดนซ์ ซึ่งมีดนตรีเป็นส่วนประกอบ การเคลื่อนไหวในลักษณะนี้เน้นที่รูปแบบ

(Concept) รวมทั้งการแสดงอารมณ์ด้วยภาษาท่าทางศิลป์ หมายถึง การแสดงท่าทางซึ่งเป็นท่ารำแทนคำพูดให้มีความหมายต่างกันไปสอดคล้องกับ “ทฤษฎีสัญญาวิทยา” ที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์จัดตีค่าให้ความหมายของสิ่งต่างๆ รอบตัวตามประสบการณ์หรือองค์ความรู้ที่มีมาเกี่ยวกับตัวเองเป็นสำคัญ ดังนั้นการแสดงชุดทงพะเหวดเทศน์มหาชาติ จึงเป็นท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่เพื่อสะท้อนให้เห็นลวดลายและคติความเชื่อเกี่ยวกับทงในประเพณีบุญพะเหวด นำมาสร้างสรรค์เป็นรูปแบบใหม่ซึ่งเป็นท่าทางที่เป็นเอกลักษณ์เข้าใจง่ายแต่ปรับปรุงให้มีความแปลกใหม่กับการเคลื่อนไหวร่างกายที่เป็นอิสระอย่าง ฟ้อนพื้นบ้านอีสานเกิดเป็นกระบวนท่าทางที่มีความพลิ้วไหวสอดคล้องสัมพันธ์กับทรวง จังหวะและ ทำนองเพลง รูปแบบการแปรแถวหรือการใช้พื้นที่ในการแสดงใช้แนวคตินาฏยประดิษฐ์ที่สอดคล้องกับสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) “หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์” อธิบายไว้ว่า การสร้างสรรค์งานนาฏยประดิษฐ์นั้นจำเป็นต้องอาศัยหลักการทฤษฎีของทัศนศิลป์มาประกอบด้วย จึงจะทำให้ผลงานออกมามีความสมบูรณ์ลงตัว ทั้งนี้จึงได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการแปรแถวโดยให้นักแสดงเคลื่อนไหวให้มีลายเส้นโค้งมน เพื่อให้แสดงออกถึงความเป็นอิสระตามเอกลักษณ์การเคลื่อนไหวของนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ส่วนรูปแบบ การแปรแถวที่ใช้ลายเส้นทางรูปทรงเรขาคณิตเป็นหลักในการแปรแถว แต่ได้กำหนดจัดวางให้มีระดับสูงต่ำหรือหน้าหลังเพื่อให้เกิดมิติทางสายตาของผู้ชม กระบวนการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยชุด ทงพะเหวดเทศน์มหาชาติ การแสดงชุดนี้ต้องมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ องค์ประกอบโดยรวมของนาฏศิลป์นั้นควรจัดวางใน แต่ละส่วนประกอบอย่างลงตัว โดยอาศัยหลักการของความกลมกลืนเป็นเอกภาพ ซึ่งการแสดงชุดทงพะเหวดเทศน์มหาชาติ ได้จัดองค์ประกอบที่สำคัญในส่วนของการออกแบบกระบวนท่ารำนำหลักการทฤษฎีแห่ง การเคลื่อนไหวโดยสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) “หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์” นำเสนอถึงแนวคิดและทฤษฎีการเคลื่อนไหวจะต้องมีการกำหนดรูปแบบ ลายเส้นและพลังที่ใช้ในการแสดง เพื่อให้การแสดงมีความต่อเนื่อง มีเอกภาพและมีเอกลักษณ์ทางศิลปะอย่างชัดเจน โดยการแสดงชุดทงพะเหวดเทศน์มหาชาติ ได้ออกแบบกระบวนท่ารำให้มีความหมาย

เรียบง่ายและเพิ่มระดับความซับซ้อนของท่าไปจนสูงสุด รวมถึงกำหนดระดับของมือให้อยู่ในระดับข้างลำตัวและคอยจัดวางไปสู่ตำแหน่งที่อยู่เหนือศีรษะในตอนสุดท้ายของการแสดง ซึ่งสัมพันธ์กับการกำหนดอัตราจังหวะของเพลงจากช้าไปเร็วเพื่อให้ผู้ชมมีความรู้สึกคล้อยตาม โดยเริ่มจากเพลงทำนองช้าฟังสบายหูไปสู่ความรวดเร็วสร้างความประทับใจต่อความรู้สึกของผู้ชม แรงลมที่กระทบทุก ท่วงทำนองดนตรีให้ความความไพเราะอ่อนหวานและมีมนต์ขลังเปรียบเสมือนได้จุติบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ตลอดจนความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ในรูปแบบใหม่โดยได้ศึกษาองค์ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับนาฏศิลป์เป็นพื้นฐานความรู้เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ด้วยการนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาบูรณาการร่วมกับแนวคิดหลักการของผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อหลอมรวมและก่อให้เกิดเป็นนาฏศิลป์สร้างสรรค์รูปแบบร่วมสมัยที่มีความแปลกตา น่าตื่นเต้น มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่าง บทร้อง ดนตรี การแต่งกาย กระทบท่ารำ และรูปแบบการแปรแถว ผู้ชมจึงจะสามารถรับชมการแสดงได้อย่างเข้าใจโดยง่าย สามารถสัมผัสถึงสัญลักษณ์ความหมายทางศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ได้อย่างครบถ้วน ซึ่งนำไปสู่ความประทับใจของผู้ชมได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาประเพณีบุญผะเหวดของจังหวัดอื่น เพื่อดูความแตกต่างของแต่ละพื้นที่และสามารถวัฒนธรรมหรือจุดเด่นของแต่ละพื้นที่มาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดง
2. ควรศึกษาแหล่งโบราณสถานและสถานที่สำคัญของจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อศึกษาและนำมาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). **สื่อสารมวลชน: ทฤษฎี และแนวทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2551). 100 หมู่บ้านอีสานน่าเที่ยว. กรุงเทพฯ : สารคดี.
- จิรัสย์ พยัคฆราชศักดิ์. (2530). เอกสารการสอนไทยคดีศึกษา ศาสนา และ **ลัทธิในท้องถิ่น**. มหาสารคาม : ปริดาการพิมพ์.
- จิราภรณ์ ภัทรภานุภัทร. (2528). สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย. กรุงเทพฯ : โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดิม วิชาญพจนกิจ. (2542). **ประวัติศาสตร์อีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทัศนีย์ ทานตวนิช. (2523). **คิตขาวบ้าน**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- เทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ (2542). **องค์ประกอบศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เพ็ญฟ้าพรินติ้ง.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2558). **การปฏิวัติศาสตร์ของโซซัวร์ เส้นทางสู่โพสโตโมเดิร์นนิสม์**. กรุงเทพฯ : วิทยาษา.
- ประทับใจ สุวรรณธาดา. (2555). **ธงอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุบลราชธานี : วิทยาการพิมพ์.
- วิณา วิสเพ็ญ. (2562). **ธงผะเหวดอีสาน: พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา**. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). **หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.